

ASPERGERIO SINDROMĄ TURINTIS VAIKAS

Pagal Tonny Attwood knygą
Aspergerio sindromas. Išsamus vadovas (Vilnius, 2013)
parengė logopedė Dalia Bagdonienė

Kaunas 2015

Ne viskas, kas peržengia ribas ir todėl „nenormalu“, būtinai yra „prasčiau“.

Hansas Aspergeris, 1938

Kai mano sūnui suėjo septyneri, pajutau, kad jis ima tarsi tolti nuo manęs: niekur nenorėdavo eiti- nei į parduotuvę, nei į teatrą, namie man prieš nosį uždarydavo kambario duris ir pasilikdavo žaisti vienas. Nesu nei psichologė, nei pedagogė. Mano žinios apie vaikų auklėjimą buvo intuityvios. Negi pradėjo trūkinėti mūsų ryšys?

Perkračiusi atmintį prisiminiau: būdamas mažiukas mano sūnus nelindo į stalčius, nekraustė spintelių, nors tai lyg ir privaloma vaikams. Vėlai pradėjo vaikščioti, trejų metų dar nekalbėjo. Penkerių pradėjo nepakęsti stipraus garso, dėl to nemėgo eiti į teatrą, kiną. Savarankiškai užsirišti batų raištelius buvo neįmanoma misija. Į darželį eidavo būtinai tik tuo pačiu maršrutu. Jei norėdavau eiti kitu keliu, klykdamas krisdavo ant žemės. Kai klausdavau „Ko norėtum pietums?“, visada atsakydavo „Manų košės“. Savaitę, mėnesį, pusę metų...

Jaučiau, kad auklėjimas tokiems dalykams neturi jokios reikšmės. Vėliau sužinojau, kad esu teisi.

Kai kurie keistumai buvo visai pozityvūs. Nupirkau vaikams skirtą spalvotą enciklopediją. Ji buvo žaibiškai perskaityta ir iškeista į tikras dideles enciklopedijas. Sulaukus šešerių, žaislai buvo nustumti į šoną ir prasidėjo „kosmoso era“. Klausėmės greitakalbe skaitomų „paskaitų“ apie saulę, aplink ją besisukančias planetas, jų palydovus žvaigždes ir galaktikas, stebėjome žemėlapių ir schemų piešimą.

Kol vieną dieną neperskaičiau straipsnio apie autizmą.

Nustėrau suvokusi, kad jame rašoma apie mūsų problemas...

Dar po keleto metų suvokiau, kad gyvenimo prasmės nereikia ieškoti kažkur anapus, nes ji visą laiką būna šalia, tik yra tokia kasdieniška, kad dažnai jos ir nepastebime. Aspergerio sindromas...Kas tai? Kuo jis skiriasi nuo autizmo? Kaip su juo gyventi? Atradau visai kitokį pasaulį.

Ką daryti toliau, kaip bendrauti, ką pasakyti vaiko mokytojams?

Interneto platybėse atradau Tonny Attwood knygą apie Aspergerio sindromą. Joje radau atsakymus į klausimus, kurie nedavė man ramybės...

Vertėja Živilė Aleškaitienė

Tokius vaikus pastebi akimirksniu. Juos galima atpažinti iš smulkmenų, pavyzdžiui, iš to, kaip jie pirmąkartą įžengia į konsultacijų kabinetą, iš jų elgesio pirmomis minutėmis ir išstartų pirmųjų žodžių. H.Aspergeris

Aspergerio sindromą turinčių vaikų esminiai bruožai:

- lėtesnė socialinė branda,
- nebrandi empatija,
- negebėjimas susirasti draugų,
- bendravimo ir emocijų kontrolės problemos,
- neišprasti kalbos gebėjimai- sudėtingas žodynas ir sintaksė, tačiau atsilikę pokalbio palaikymo įgūdžiai, neišprastos intonacijos, polinkis į pedantiškumą,
- neišprastai intensyvus ir koncentruotas žavėjimasis koku nors dalyku,
- negebėjimas per pamokas išlaikyti dėmesio,
- neišprastas mokymosi gebėjimų profilis,
- reikalinga pagalba ugdant savarankiškumą bei organizacinius įgūdžius,
- nerangi eiseną ir judesių koordinacija,
- perdėtas jautrumas tam tikriems garsams, kvapams, tekstūroms ar prisilietimams.

Ketrios kompensacinės ir prisitaikymo strategijos, kurias išvysto vaikas, supratęs, kad skiriasi nuo kitų vaikų:

- savikalta ir depresija,
- pasitraukimas į vaizduotės pasaulį,
- neigimas ir arogancija,
- kitų vaikų ir personažų imitacija.

Šie vaikai gali turėti ypatingų gebėjimų matematikai, menams, užsienio kalboms, kai kurie geba piešti fotografiniu tikslumu ar kurti kompiuterinius žaidimus. Kartais tėvai pažymi stiprų socialinio teisingumo jausmą, geraširdiškumą, polinkį rūpintis gyvūnais.

Vienas iš Aspergerio sindromo kriterijų- kalbos raidos atsilikimas.(Pragmatiniai kalbos aspektai).

Dauguma vaikų, atvedamų ištirti dėl Aspergerio sindromo, yra berniukai. (4:1).

Remdamasis savo patirtimi, autorius teigia, kad turinčias šį sindromą mergaites atpažinti yra sunkiau, nes jos geriau išvysto problemų slėpimo ir įveikimo mechanizmus: apsimesti kažkuo, kas turi visai neblogų socialinių įgūdžių tam tikroje situacijoje, ir tam, kad nuspręstų, ką sakyti ar daryti, pasitelkia ne intuiciją, o intelektualius gabumus. Jei mergaitė domisi lėlėmis, tai gali turėti ne mažiau kaip 50 lėlių, išrikiuotą abėcėlės tvarką, bet mažai tikėtina, kad pakvies jomis pažaisiti kitas mergaites.

Savitaigos žodžiai aspergerio sindromą turintiems žmonėms (L.H. Willey, 2001)

- Aš neaukosiu savo savivertės dėl bendraamžių pripažinimo.
- Aš esu geras ir įdomus žmogus.
- Aš didžiuojuosi savimi.
- Aš galiu sutarti su visuomene.
- Aš paprašysiu pagalbos kai man jos reikės.
- Aš esu asmuo, vertas kitų pagarbos ir pripažinimo.
- Aš rasiu profesinę sritį, kuri gerai atitiks mano gabumus ir interesus.
- Aš būsiu kantrus tiems, kuriems reikės laiko suprasti mane.
- Aš neketinu pasiduoti.
- Aš pripažįstu save tokį, koks esu.

Paskutinis teiginys iškeliamas kaip pagrindinis tikslas.

Socialinis supratimas ir draugystė

Šių vaikų prigimtis aiškiausiai atsiskleidžia per jų elgesį su kitais žmonėmis. Jų elgesys socialinėje grupėje yra ryškiausias sutrikimo požymis. H.Aspergeris

Vienatvė

Jei esate tėvas ar motina, palikite vieną vaiką kambaryje. Dabar jūsų vaiko Aspergerio sindromo požymiai dingo. Vienuoje nereikia su kuo nors kalbėtis, taigi, nėra kalbėsenos keistenybių, o vaikas gali džiaugsmingai užsiimti mėgstama veikla.

Vienatvė palengvina mokymąsi. Norint gauti žinių klasėje, reikia gerų socialinių ir kalbinių įgūdžių. Sunkumai, kuriuos patiria Aspergerio sindromą turintys vaikai, dažnai trukdo mokytis. Vienuoje sumažėja per stiprus jautrumas kai kuriems dirgikliams. Būdami vieni jie sėkmingai mokosi patys.

Šie vaikai gali visai neblogai bendrauti „akis į akį“, pasiremdami savo intelektiniu potencialu, kad nuspręstų, ką sakyti ir daryti. Būnant grupėje reikia daugiau laiko apdoroti socialinę informaciją.

Pokalbis dviese yra tarsi teniso partija, o grupinis bendravimas- jau futbolas.

Kai knygos autorius vienam Aspergerio sindromą turinčiam paaugliui paaiškino, kad streso lygis yra tiesiogiai proporcingas dalyvaujančių žmonių skaičiui, jis pradėjo kurti matematinę formulę ir galimų tarpasmeninių jungčių variantų, kai į pokalbį įsitraukia vis daugiau žmonių, geometrinį atvaizdą.

Socialinės sąveikos įgūdžių įvertinimas

Aiškinantis draugystės stabilumo ir brandos lygį galima remtis šiais klausimais:

- Kas yra tavo draugai?
- Ką daro žmogus, norėdamas parodyti savo draugiškumą?
- Kaip tu užmezgi draugystę?
- Kodėl mes turime draugų?
- Ką tu darai, kad taptum geru draugu?

Šių vaikų draugystės samprata nebrandi, jie rečiau ir trumpiau žaidžia su kitais vaikais.

Dažnai renkasi jaunesnius už save ar suaugusius. Kartais draugystę supranta kaip nuosavybės santykį ir netoleruoja, jei kas laužo jo nusistatytas draugystės taisykles: „Jis negali žaisti su kitais vaikais, tik su manimi“. Bendraamžiams dažnai jie atrodo įkyrūs, erzinantys.

Paaugliai kartais stipriai suvokia, kad turi mažai draugų ar jų visai neturi ir liūdi dėl to.

Vaikai dažnai žaidžia neįprastai: „*Man tai buvo tariamų personažų genealoginių medžių kūrimas , tariamų žaidimų su beisbolo kortelėse pavaizduotais sportininkais planavimas, naujų kalbų kūrimas*“.

MOTYVACIJA TURĖTI DRAUGŲ

Domėjimasis fiziniu pasauliu

Ikimokyklinio amžiaus vaikai paprastai nesistengia susirasti draugų. Jiems įdomiau tyrinėti fizinį, o ne socialinį pasaulį: patikrinti vandentiekio ar kanalizacijos sistemą, paieškoti vabalų ar sliėkų , paspoksoti į debesų pavidalus. Bendraamžių veikla jam atrodo nuobodi, vykstanti pagal nesuprantamas taisykles.

Vaiką vienatvė tenkina , bet skatina bendrauti su suaugusiais, galinčiais atsakyti į klausimus apie ugnikalnius, meteorologiją ar transporto sistemas.

Noras žaisti su kitais vaikais

Pradinėje mokykloje pastebėję , kad kitiems vaikams patinka bendrauti tarpusavyje, jie bando įsitraukti į socialinę veiklą, tačiau , nepaisant intelektualinių gebėjimų, jų socialinė branda neleidžia to padaryti.

Šiuo motyvacijos turėti draugų laikotarpiu vaikas gali labai aštriai pajusti, kad yra kitoks .

Pirmųjų draugysčių užmezgimas

Vidurinės mokyklos metais kartais sugeba užmegzti draugystes, tačiau linkę per daug dominuoti ar labai nelanksčiai žiūri į draugystę.

Izoliotas ir draugų neturintis vaikas yra lengviau pažeidžiamas patyčių atveju.

SKATINIMAS DRAUGAUTI

Tokie vaikai turi būti mokomi praktinių įgūdžių, kaip užmegzti ir išlaikyti draugystę.

Pirmasis draugystės etapas – nuo 3 iki 6 metų

Suaugęs, atliekantis draugo vaidmenį

Aspergerio sindromą turintį vaiką, kuris nesidomi bendraamžių draugija, bet motyvuotas bendrauti su suaugusiais, socialinio žaidimo gali pamokyti suaugęs, atliekantis bendraamžio vaidmenį. Tikslas: paskatinti lygų abipusišką žaidimą, kuriame nė vienas iš draugų nedominuoja.

Strategija: vartoti „vaikų“ kalbą, komentuoti vaiko mintis. Tai leis nespėlioti iš konteksto, ką mąsto kitas žmogus.

Svarbu suvaidinti ne tik gerą draugą, bet ir situacijas, iliustruojančias nedraugiškus veiksmus, dominavimą, priekabiavimą, nesutarimus, kad vaikas išmokyti kuo įvairesnių reakcijų ir gebėtų nuspręsti, kuris atsakas tinkamas tam tikru atveju.

Savo eilės laukimas ir pagalbos prašymas

Suaugęs, žaisdamas „draugą“ modeliuoja ir skatina eilės laukimo situaciją. Pvz., jei vaikui patinka, kai jį supa sūpynėse, kitas žingsnis būtų pasupti suaugusį „draugą“.

Suaugęs kartais paprašo vaiko pagalbos: prašyti pagalbos yra sumanus ir draugiškas elgesio būdas iškilus problemai.

„Generalinė repeticija“ dalyvaujant kitam vaikui

Tai gali būti brolis, sesuo ar brandesnis bendraamžis. Suaugęs gali reguliuoti žaidimą.

Žaidžiančių vaikų filmavimas vaizdo kamera

Aspergerio sindromą turintys vaikai mėgsta tą patį filmuką žiūrėti neįprastai daug kartų. Tai gali būti konstruktyvus mokymosi būdas be sumaišties ar pastangų, kurių reikia bendraujant. Rekomenduojama žiūrėti įrašus tų socialinių patirčių, kuriose dalyvauja pats vaikas, kad geriau suprastų bendraamžių veiksmus, paties vaiko, kaip draugo vaidmenį.

Vaidybiniai žaidimai

Šie vaikai gali turėti nepaprastą atmintį, puikiai žino filmus, jų herojus, gali ilgai vaidinti kūrinių ištraukas, tiksliai jas atkartodami. Reikėtų paskatinti lanksčiau žaisti, išaiškinant, kad „kitaip“ nereikia „blogai“. Pvz., žaislinio traukinio bėgių detalė gali tapti lėktuvo sparnais, kardu ar kopėčiomis. Tai paskatins gebėjimą „išsiveržti iš rėmų“, kartais pakeisti taisykles, suprasti, kad mėginimas eiti kitu keliu gali nuvesti prie svarbaus atradimo.

Skatinimas būti draugiškam

„Komentarų sulaukdavau tik kai pasielgdavau netinkamai, bet niekas nepasakydavo, ką darau teisingai“ (iš asmeninio pokalbio).

Įsivaizduokime vairuotoją, kuris nesupranta kelio ženklų: aspergerio sindromą turintiems vaikams sunku atpažinti ir reaguoti į socialinius ženklus.

Reikia sąmoningai parodyti tai, ką vaikas padarė tinkamai socialinėse situacijose: „Padėjai draugui. Tai draugiškas poelgis“.

Vaikas gali turėti draugystės dienoraštį, tarsi būdą įsivertinti, suskaičiuoti „draugystės taškus“.

Socialinės istorijos

Pvz., socialinė istorija apie raminamuosius gestus:

„Kartais vaikai mane apkabina. Jie tai daro iš draugiškumo. Vakar padariau tris klaidas, mano draugė Amy pamanė, kad man liūdna. Man ir buvo liūdna. Amy apkabino mane ir pasakė: „Viskas gerai“. Ji apkabino mane, norėdama padėti man gerai jaustis. Apkabinimas padėtų ir Amy geriau jaustis. Aš galiu pasakyti jai ačiū už apkabinimą.“

Tik tada, kai vaikas supras, kad apkabinimas buvo gestas, skirtas pagerinti sugadintą nuotaiką, nesukels atmetimo reakcijos.

Socialinių istorijų segtuvas galėtų būti tarsi žinynas, padedantis orientuotis socialinėse situacijose.

Antrasis draugystės etapas- nuo 6-erių iki 9-erių metų

Inscenizavimo veikla

Vaikas mokomas, kaip sakyti draugui komplimentus ir į juos reaguoti, priimti pasiūlymus, siekti bendro tikslo, atkreipti dėmesį į asmeninę erdvę, artumą, prisilietimą, pripažinti kritiką,

kritikuoti kitus, derėtis, eiti į kompromisus, atsiprašyti. Konflikto situacijoje reikia skatinti kreiptis į suaugusį. Suprasti, kad gražiai elgdamasis greičiau gausi tai, ko nori.

Žaidimas su lėlėmis ar figūromis ir grožinės literatūros skaitymas

Šiame etape mergaitės kartais naudojasi kitokiais problemų sprendimo mechanizmais: jos susidomėjusios stebi kitų mergaičių socialinį žaidimą ir namuose „repetuoja“ socialines akcijas žaisdamos su lėlėmis ar įsivaizduojamais draugais.

Grožinės literatūros skaitymas skatina įžvalgumą, emocijas, socialinius santykius.

Bendri interesai

Bendri interesai yra draugystės pagrindas. Tėvai ir mokytojai galėtų paieškoti draugų atsižvelgdami į ypatingąjį vaiko interesą ir taip padėti užmegzti potencialiai sėkmingą draugystę.

Pvz., jei Aspergerio sindromą turintis vaikas talentingai piešia, jis galėtų iliustruoti gabaus tekstų kūrėjo darbus. Tai pademonstruotų komandinio darbo vertingumą.

Humoro jausmas

Šie vaikai dažniausiai pažodžiui supranta kitų kalbą, ne visada supranta humorą, tačiau jų juokas, kaip atsakas į tam tikrą specifinį humorą, būna labai užkrečiamas.

Koncentriniai ratai

Imamas didelis popieriaus lapas, ant kurio nupiešiama daug koncentrinų ratų. Vidiniame rate surašomi vaiko ir artimiausių šeimos narių vardai. II-me- vaikiu gerai pažįstamų, bet nepriklausančių šeimai vardai (mokytojų, giminaičių, kaimynų, vaiko draugų), III-me- pažįstamų, tolimų giminaičių, IV- me- retkarčiais sutinkami asmenys- gydytojas, paštininkas, išoriniame- svetimi žmonės.

Susitarus dėl įrašų ratuose, aptariami socialinio elgesio aspektai, pvz., pasisveikinimo būdai. Galima karpyti iš žurnalų paveikslėlius, kur vaizduojami įvairūs pasisveikinimai: rankos paspaudimas, apkabinimas, žodinis pasisveikinimas, šypsena.

Ko nesakyti

Šie vaikai dažnai būna brutaliai atviri ir sako, ką galvoja. Jiems svarbi tiesa, o ne žmonių jausmai. Nors sąžiningumas yra vertybė, kartais tenka neįžeisti draugo jausmų ir geriau patylėti.

Antropologas klasėje

Patys suaugę Aspergerio sindromo atstovai pasiūlė šį terminą pakeisti „kitos planetos sindromu“.

C.Sainsbury, Šį sindromą turinti Oksfordo universiteto absolventė parašė knygą „Marsietis žaidimų aikštelėje“ (2000), skirtą tėvams ir mokytojams geriau suprasti šį sindromą.

Šie vaikai tarsi antropologai, ką tik atradę naują gentį, nori ištyrinėti jos žmones bei papročius. Mokytojas galėtų imtis gido vaidmens ir paaiškinti tą naują kultūrą ar civilizaciją, o socialinės istorijos rašymas būtų „gido“ ir „antropologo“ bendradarbiavimo dienoraštis.

Galima iš šalies stebėti kitų vaikų elgesį ir komentuoti draugiškus ir nedraugiškus poelgius.

Daugiausiai dėmesio skirti pokalbio įgūdžiams, kūno kalbai.

Verta į šią veiklą įtraukti šeimos narius.

Socialinė patirtis po pamokų

Šiems vaikams mokykloje dvigubai sunkiau nei jų bendraamžiams, nes mokosi pagal akademinę ir pagal socialinę programas. „Mano smegenys turi dirbti visu pajėgumu, kad galėčiau draugauti“. Pamokų pabaigoje „prisibendravęs“ vaikas nori pabūti vienas ir pailsėti. Jei tėvai organizuoja socialinius įvykius, jie turi būti trumpi, struktūruoti, sėkmingi ir savanoriški.

Bendraamžiams skirtos programos

Bendraklasiams reikia paaiškinti, kaip suprasti ir paskatinti klasės draugą. Vaikai turi suprasti, kad jis žaidžia ir bendrauja kitaip. Be mokytojo patarimų vaikų reakcija gali būti atmetimas ir pajuoka.

Vaikai turi žinoti, kaip reaguoti į tariamą nedraugišką elgesį.

Trečiasis draugystės etapas –nuo 9-rių iki 13 metų

Šiame etape atsiranda ryškūs lyčių skirtumai. Draugas yra tas, kuriam nuoširdžiai rūpi panašūs požiūriai ir vertybės. Draugystė trunka ilgiau. Stiprėja poreikis būti mėgstamam, dalijamasi įspūdžiais, požiūriais, o ne žaislais.

Bendraamžių grupės požiūriai ir vertybės gali nusverti tėvų nuomonę.

Tos pačios lyties atstovų draugystė

Berniukų, žaidžiančių komandinius žaidimus, veikla gali mažai dominti Aspergerio sindromą turinčius berniukus. *„Aš bijojau kitų berniukų ir jie tai gerai matė. Komandos draugai pyko kai aš praleisdavau kamuolį be kovos“.*

Šie vaikai žino, kad bus paskutiniai, kuriuos rinksis komanda.

Šiuo laikotarpiu gali priartėti viena iš dviejų grupių: agresyvūs vaikinai, ieškanyts patiklaus ir pažeidžiamo objekto arba mergaitės, jaučiančios gailestį dėl jo vienišumo.

Draugių turėjimas Aspergerio sindromą turinčiam berniukui gali turėti dvejopus padarinius: dar didesnę nutolimą nuo berniukų ir įsitraukimą į moterišką kultūrą. Dėl to vystosi moteriška kūno kalba, balso požymiai, interesai, dėl ko dažnai pavadinamas „gėjumi“.

Šį sindromą turinčios mergaitės pirmenybę teikia logikai, tiesai bei patogumui. Bendraamžės nori kalbėti apie drabužius ir makiažą, o ji - apie meteorologiją. Drabužius renkasi patogius, dažnai – vyriško stiliaus. Plaukai gali būti trumpi, kad būtų patogų, arba labai ilgi, kad sudarytų „uždangą“. Kitų mergaičių užsiėmimai gali atrodyti nelogiški, o berniukų veikla - įdomi, grindžiama logika. Ji išgarsėja kaip padauža.

Patarėjas arba bičiulis

Jei mėginimai susidraugauti žlunga, gali jaustis vieniši. Jei aplinkoje yra tolerantiškų vaikų, jų patarimas gali būti vertinamas geriau nei tėvų ar mokytojų, ypač jei bičiulis populiarus. Reikėtų patarimo, kaip elgtis, ką vilkėti, apie ką kalbėti, kad nesijaustų neesąs „kietas“.

Alternatyvi draugų grupė

Šie vaikai vis labiau suvokia, kad yra kitokie, piktinasi svarstymais, jog jiems sunku susirasti draugų, jie nenori būti laikomi socialiniais atsilikėliais.

Sportuojančiųjų grupės atmeta jį dėl nerangumo, akademinės- dėl kitokio mokymosi stiliaus, socialinės- dėl ribotų bendravimo įgūdžių. Deja, visada atvira abejotinos reputacijos asmenų grupė.

Mokytojas galėtų organizuoti alternatyvią grupę. Ją sudarytų kolekcininkai, mokslininkai ar kompiuterių specialistai. Ši grupė galėtų imtis projekto, kurį pasiūlė tikslųjų mokslų mokytojas ar mokytis programavimo.

Dramos būrelio veikla padėtų išmokti tinkamos kūno kalbos, veido išraiškų ir balso tembro, suteiktų galimybę repetuoti atsakymus į tam tikras situacijas, pvz., jei kas priekabiauja.

Televizijos laidos

Socialiniams aspektams aiškintis tinka populiarios tv. laidos. Pvz., Pono Byno personažas ir jo patiriami nuotykių Aspergerio sindromą turintiems vaikams gali būti itin smagūs bei informatyvūs.

Nelogiškus žmonių ir socialinių įvykių momentus galima nagrinėti pvz., seriale „Trečias luitas nuo saulės“, o mokslinės fantastikos patirtis apšviečia ir informuoja.

Luck Jackson, nepaprastai talentingas Aspergerio sindromą turintis jaunuolis, parašė pagalbos sau vadovą (2002)

Kai kurios jo sukurtos taisyklės:

- Nesibrauk į žmonių erdvę - reiškia nepriėti per daug arti.
- Nespoksok į kitus, nesvarbu dėl kokios priežasties (kad ir kaip puikiai jie atrodytų).
- Nekomentuok žmonių kūno, gražus ar negražus.
- Nedaryk seksualinių užuominų.
- Neglėbėsčiuok ir neliesk žmonių, nebent jie yra tavo šeimos nariai arba tavo vaikinai (mergina) ir jūs dėl to sutariate.

Ketvirtasis draugystės raidos laikotarpis – nuo 13 metų iki brandos

Draugas apibrėžiamas kaip asmuo, kuris pripažįsta mane tokį, koks esu. Jis suderinamas su mano asmenybe.

„Socialiniai įgūdžiai man tarsi užsienio kalba. Dauguma veiksmų nerangūs ir neintuityvūs. Aš turiu spėlioti, ar elgesys tinkamas, ar ne. Tokie sunkumai orientuojantis tarp kasdienių socialinių iššūkių yra pagrindinis mano sindromo trūkumas. Dauguma mano sutinkamų žmonių nieko nežino apie Aspergerio sindromą, todėl nesupranta mano poelgių. Pvz., mano pastangos užmegzti draugystę dažnai atgraso žmones. Aš išgyvenu nuolatinį nerimą dėl kasdien patiriamų socialinių kontaktų“.

Gyvūnai irgi draugai

Gyvūnai pripažįsta besąlygiškai. Šuo visada džiaugiasi jus matydamas, arkllys, atrodo, jus supranta ir nori jūsų draugijos, katė užsoka ant kelių ir murkia.

Naminiai gyvūnai gali tapti veiksmingu žmonių draugijos pakaitalu. Domėjimasis gyvūnais gali tapti sėkmingu karjeros pagrindu.

Internetiniai draugai

Didžiulis šios bendravimo formos pranašumas Aspergerio sindromo turėtojui yra tas, kad jis dažnai sugeba iškalbingiau atskleisti ir išreikšti mintis raštu, o ne bendraudamas akis į akį. Bendraudamas internetu išvengia smarkios pojūčių ir socialinių ženklų lavinos.

Draugystė gali užsimegzti tarp panašiai mąstančių, panašią patirtį turinčių žmonių.

Aišku, reikia perspėti apie internete slypinčius pavojus.

Draugystės išsaugojimas

Užmezgus draugystę vienas iš sunkumų yra mokėjimas ją išsaugoti. Šiame etape nežinoma, kaip dažnai palaikyti ryšį, apie ką kalbėti, ką dovanoti, kaip išlikti santūriam, būti empatiškam, tolerantiškam.

Egzistuoja tendencija matyti „juoda arba balta“. Draugystė nutraukiama, užuot pasistengus ją išsaugoti.

Aspergerio sindromo bruožų aiškinimas

„Man reikia nukreipti žvilgsnį, nes tai padeda susikonscentruoti atsakant į tavo klausimą. Kartais aš per daug kalbu apie tai, kas man įdomu. Jeigu nusibosiu, paprašyk, kad sustočiau“.

Bendravimo trukmė

Mes visi turime tam tikras bendravimo trukmės ribas, tarsi „socialinį kibirą“. Aspergerio sindromą turinčio asmens „kibiras“ yra mažas, veikiau, „puodelis“, pripilamas gana greitai. Jam įprastiniai socialiniai įvykiai gali būti per ilgi. Kiti neturėtų dėl to jaustis įžeisti.

SOCIALINIO SUPRATIMO RAIDOS PROGNOZĖ

H. Aspergeris manė, kad paprastai vaikai įgyja socialinius įgūdžius nemąstydami, juos išmoksta intuityviai. Vaikų autistų socialinė adaptacija turi vykti per intelektą. Rekomenduojama į mokymosi procesą įtraukti tam tikros socialinės taisyklės loginį paaiškinimą.

Šie vaikai moka atsižvelgti į jiems pateiktas etiketo taisykles, tarsi atliktų matematikos uždavinį, kol pavyksta maksimaliai pritapti bendruomenėje. Šis procesas panašus į užsienio kalbos mokymąsi, kai reikia aiškintis visas tarties bei gramatikos taisyklių išimtis. Kai kurie turintieji

Aspergerio sindromą galiausiai išmoksta visai neblogai bendrauti, tačiau tokiai sėkmei pasiekti reikia milžiniškos protinės energijos, paramos, supratimo ir lavinimo.

„Žvelgdamas į tolimą praeitį, prisimenu žmones, kurie, ko gero, norėjo su manimi draugauti. Prisimenu vieną pažįstamą berniuką, jo veidą ir išraiškas. Jeigu šiandien jis žiūrėtų į mane taip, kaip tada, išvelgčiau jo nuoširdumą ir gerumą. Aš pražiopsojau jo pasiūlymą draugauti. Jo veidas dabar man turėtų prasmę“.

Svarbiausios mintys ir strategijos

- Suaugęs žmogus gali veikti kaip vaiko draugas.
 - Išmokykite vaiką laukti savo eilės ir paprašyti pagalbos.
 - Surenkite „generalinę repeticiją“ dalyvaujant kitam vaikui.
 - Skatinkite vaiką žiūrėti kitų vaikų žaidimo vaizdo įrašus.
 - Žaiskite su vaiku vaidybinius žaidimus.
 - Pagirkite už parodytą draugiškumą.
 - Ieškokite bendrų interesų tarp panašiai mąstančių vaikų.
 - Padėkite lavinti jūmorą jausmą.
 - Paaiškinkite, ko nereikia sakyti.
 - Paaiškinkite bendraamžiams, kaip bendrauti su Aspergerio sindromą turinčiu vaiku.
- Skatinkite tapti patarėjais ir bičiuliais.

PATYČIOS

Klasės draugai atstumia vaikus autistus dažnai vien todėl, kad jie kitokie ir išsiskiria iš minios. Pats vaikas arba bejėgiškai verkia, arba aklai įsiutęs švaistosi kumščiais. Abiem atvejais jis negali apsiginti. H.Aspergeris

Viena iš patyčių formų, kurias patiria Aspergerio sindromą turintys vaikai yra atstūmimas ir socialinė atskirtis, pavyzdžiui, atsisakymas priimti į grupę, neatsakinėjimas į klausimus, nesirinkimas komandos nariu ką nors žaidžiant, nekvietimas į socialinius renginius.

Būna patyčių, kurias patiria vaikai, o vykdo suaugusieji: giminaičiai, šeimos draugai, kurie mėgsta erzinti kitus ar krėsti storžieviškas išdaigas. Tačiau kai kada net ir pedagogai rodo „mokomąjį“ patyčių pavyzdį. Patyčių apibrėžimą atitinka toks veiksmas, kai mokytojas pasinaudoja savo turima valdžia vaiką pajuokti, pažeminti, sarkastiškai atsako, yra pernelyg kritiškas, linkęs bausti, rodo veido išraiškas, kurios diskredituoja ar atspindi nepripažinimą (pvz., žvilgsnis, rodantis klasei „Aš manau, kad jis kvailas“). Tokie veiksmai gali sukurti atitinkamą elgesio modelį ir rodyti pritarimą panašioms incidentams tarp vaikų.

Kadangi šie vaikai yra socialiai naivūs, patiklūs ir trokšta būti grupės nariais, juos kiti vaikai lengvai įvilioja į spąstus. Pvz., pasiūlo padaryti ką nors socialiai nederamo. Iš to kyla priekaištai ar bausmė tampa pramoga tiems, kurie visa tai sugalvoja.

„Būti baikščiam ar droviam dažnai pasirodydavo kenksminga. Priekabiautojai tiksliai taikydavo į šias savybes ir pasinaudodavo jomis. Mane būdavo labai lengva apgaudinėti, nes aš tikėdavau viskuo, ką man sakė.“

Dar vienas patyčių būdas- erzinti, įsitikinus, jog mokytojas nepastebės provokacijos ir juoktis iš jo reakcijos. Reakcija gali būti impulsyvi, negalvojant apie padarinius sau pačiam.

Kai Aspergerio sindromą turintis vaikas pikta keršija už provokaciją, gal būt, net padarydamas žalą ar ką nors sužeisdamas, užsislaptinęs priekabiautojas tampa nekalta auka ir gauna pastiprinimą.

Pvz., vaikas nežino, kaip įsitraukti į vaikų grupę ir ima netinkamai elgtis: grumtis, siekti dėmesio, dominuoti ir nereaguoja į signalus liautis. Kitų vaikų atsakas gali būti: „Jis to nusipelnė“.

„Per pertrauką jie prieina prie manęs – mažos, drovios, apkūnios mergaitės – ir sako, kad jaučiasi kalti dėl to, jog šaipėsi iš manęs ir pasiūlo man iš pažiūros neatidarytą traškučių pakelį ar putojančio gėrimo skardinę. Jie stovi aplinkui, o aš tuo metu įkišu pirštus į traškučius, pasisemiu saują, imu kramtyti, kol pajuntu deginimą burnoje- vaikai į traškučius pribėrė nežmoniškai aiprių kario miltelių...“

Nustatyta, kad Aspergerio sindromą turintys vaikai nuo patyčių kenčia keturis kartus dažniau nei jų bendraamžiai (Little, 2002). 90 proc. ši sindromą turinčių vaikų motinų teigė, kad jų vaikai patiria patyčias. Tačiau šie vaikai rečiau nei bendraamžiai linkę skųstis dėl patyčių, nes jų silpnesni psichikos teorijos gebėjimai, t.y., jiems sunkiau nei bendraamžiams nustatyti kitų asmenų mintis ir ketinimus. Kartais patyčios gali būti suprastos kaip žaidimas.

„Niekada nebuvo taip, kad aš pats praneščiau tėvams apie patyčias. Jie viską sužinodavo iš kitų“.

Kai kada net šešiamečius, turinčius Aspergerio sindromą, tenka gydyti nuo klinikinės depresijos. Kartais vaikai imdavo manyti, kad nebėra kitos išeities, tik nusižudyti.

Kita kraštutinė išeitis- atsakyti smurtu mėginant apsiginti nuo patyčių. Tai gali būti nuožmus fizinis atsakas, kartais net ginklo panaudojimas, galintis turėti lemtingų padarinių.

„Nors buvau nevykėlė, tikėjau, kad man pavyks atkeršyti. Kūriau scenarijus, kaip aš tai darysiu. Savo fantazijose buvau nugalėtoja. Tačiau drąsos taip niekad ir neatsirado. Mano nykus tryliktasis gimtadienis atėjo ir praėjo, o aš ir toliau buvau vienišė, kurią lengvai sužlugdydavo priekabiautojai ir kuri pakludavo jų reikalavimams – nebyli, keliaklupsčiaujanti, kaip kokia niekinga vergė. Buvau priklausoma nuo raminamųjų, savo bendraamžiams nuolat lemenanti „atsiprašau“.

Aspergerio sindromą turintys vaikai su jaunesniais broliais ir seserimis gali mėgdžioti iš jų besityčiojančių vaikų veiksmus, patys ne visada suprasdami, kad taip elgtis nepriimtina.

PATYČIŲ DAŽNUMĄ IR POVEIKĮ MAŽINANČIOS STRATEGIJOS

Komandinis metodas

Svarbu suburti komandą : patyčių taikiny, mokyklos administracija, mokytojai, tėvai, psichologas, kiti vaikai. Mokykloje sukuriamas elgesio kodeksas, kuriame konkrečiai apibrėžiama, kas yra patyčios ir kokiais būdais jas išgyvendinti. Numatoma atsakomybė. Kodekso laikomasi.

Darbuotojų mokymai

Darbuotojai mokomi stebėti situacijas, kuriose tikėtini patyčių atvejai.

Nešališkas teisingumas

Teisingumo sąvoka be galo svarbi. Būtina ramiai ir nešališkai įvertinti visus faktus. Aspergerio sindromą turintis vaikas gali tapti daugelio patyčių taikiniu gana ilgą laiką ir galiausiai atsakyti fizinės agresijos veiksmu. Jei mokyklos taisyklės numato bausmę už agresijos veiksmą, Aspergerio sindromo turėtojai reikia ją skirti. Tačiau priekabiautojai, išprovokavę agresijos veiksmą taip pat turi būti nubausti.

„Teisingumo svarstyklių“ metodas

Šis metodas padės vaikui, linkusiam daryti nebrandžias, egocentriškas išvadas apie atsakomybės laipsnį konfliktinėse situacijose.

„Teisingumo svarstyklės“ – interaktyvi mokomoji strategija, padedanti vaikui suprasti, koks svarbumo lygis -„svoris“- suteikiamas tam tikriems veiksams ir kodėl „viską pasvėrus“, įrodymų „svoris“ lemia atsakomybės lygį bei padarinius.